

TABIAT YODGORLIKLARI VA O‘ZBEKISTONDA EKOTURIZMNING SHAKLLANISHI

Rahmonova Nurjahon Odiljon qizi

Toshkent davlat transport universiteti talabasi
nurjahon4114@gmail.com Tel: +998881304114

Annotatsiya: Ushbu maqolada tabiat yodgorliklari shuningdek O‘zbekistonda mavjud yodgorliklar haqida batafsil to‘xtaldik. O‘zbekistonda ekoturizmni yaxshilash maqsadida tashkil etilgan bir nechta tashkilotlar faoliyat yuritmoqda. Insoniyat o‘zining taraqqiyoti natijasida yashashi uchun sun‘iy yashash muhitini yaratdi, ammo asl tabiatda yashash uning orzusidir, shu tufayli ham tabiatga talpinadi. Insonlarning tabiatga bo‘lgan munosabati faqatgina tabiatni saqlash emas, balki butun sayyorani saqlash hisoblanadi. Insonlar tabiat bilan uyg‘unlashib ketganda, tabiatni tushunganda ekoturizmni tashkil qilish lozim. Chunki ekoturizm insonlarga tabiatga boshqa ko‘z bilan qarashni, uni saqlashni, tushunishni o‘rgatadi.

Kalit so‘zlar: Ekobiznes, “O‘zbekturizm”, Ekosan, aspect, potensial, ekoturistik, yovvoyi flora, fauna, ekosayohat.

Tabiat yodgorliklariga katta e‘tibor qaratilib, ularning orasidan ekologik, ilmiy, estetik, madaniy jihatdan noyob, o‘rnini to‘ldirib bo‘lmaydigan qimmatli, kelib chiqishi tabiiy bo‘lgan obyektlar tanlab olinadi va davlat tabiat yodgorliklari deb e‘lon qilinadi.

Davlatimizning doim asralishi lozim bo‘lgan tabiat yodgorliklari doimo qo‘riqlanib boriladi. Respublikamizda ushbu turdagi yodgorliklari barcha viloyatlarda mavjud, ular doimo muhim yodgorlik sifatida asrab-avaylanadi. Masalan, Samarqand shahrida eng qadimgi shahar Afrosiyob yodgorliklari yoki Urgut shahrida ming-yillik chinor saqlanib turibdi. Surxondaryo viloyati Boysun tumanida Sayram qishlog‘idagi ming-yillik chinorlardan bir vaqtlar maktab sifatida foydalanilgan. Xuddi shunday buloqlar, qal‘alar va boshqalar tabiat yodgorligi sifatida muhofaza qilinadi.

Tabiat yodgorligi sifatida asralayotgan bir qancha buloqlar mavjud, ular-yillar davomida davlat tomonidan muhofaza qilinib kelinadi. Shunday buloqlar Navoiy viloyati Nurota tumani markazida hamda Namangan viloyatida mavjud.

Samarqand viloyati Urgut tumani Omon-Qo‘ton hududida, shuningdek, Navoiy viloyati Sarmishsoy qishlog‘ida suratlar chizilgan qadimgi toshlar mavjud bo‘lib, ular ham tabiat yodgorligi sifatida muhofaza qilinadi. Bunday toshlarni respublikaning boshqa hududlarida ham uchratishimiz mumkin.

Tabiat yodgorliklaridan ilmiy, estetik madaniyat, sayohat, ekoturizm, istirohat, tarbiyaviy maqsadlarda foydalaniladi. O‘zbekistonda bunday tabiat yodgorliklari juda

ko'p: qadimiy odamlarning qoldiqlari topilgan Teshiktosh g'ori, Dalvarzin tepa, Sayrob, Boysun, Xo'ja-kentdagi qadimiy chinorlar, Qo'ytosh, Qirqqiz, Odamtosh, Xo'ja-kentdagi qoyatoshlarga chizilgan rasmlar shular jumlasidandir. Mamlakatimizda 400 dan ziyod tabiat yodgorliklari ro'yxatga olingan, ular davlat tomonidan qo'riqlanadi.

Ijobiy ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik o'zgarishlar jarayonida mamlakatda ekoturizmning rivojlanishi muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston Respublikasining ko'pgina mintaqalaridagi tajribalarning ko'rsatishicha, ekoturizm – ishchi o'rinlar sonini ko'paytirishga, tabiiy ekotizimlarni tiklash va saqlashga ko'maklashuvchi ijobiy ekobiznesdir, bu esa, o'z navbatida, ekoturizmni Markaziy Osiyoda keng tarqatish zarurligini ko'rsatadi.

Ana shunday tashkilotlardan biri «O'zbekturizm» Milliy kompaniyasi, Fridrix Eybert nomli Fond (GFR) va Xalqaro «Ekosan» fondi rahbarligida o'tkazilgan «Ekoturizm va Buyuk Ipak Yo'li» 1-Xalqaro konferensiyasi tavsiyalariga ko'ra tuzilgan «Ekosan-tur» markazidir. Markaz faoliyatining rivojlanishiga sayyohlik sohasining mutaxassislari, O'zbekistonning va boshqa Markaziy Osiyo davlatlarining tabiatni asrash tashkilotlari, maslahatchilar jalb qilingan. Mintaqalardagi ekoturizm obyektlarida faoliyat yurituvchi biznes tuzilmalar va mahalliy hokimiyat organlari, shuningdek, joylardagi o'z-o'zini boshqarish organlari ham jalb etilgan.

Ekoturistik marshrutlarning marketing strategiyasi ishlab chiqilishi va rivojlanishida, markaz ekologik resurslarning yaxlitlikda saqlanishi majburiyligi va ushbu tabiiy resurslarni yemirilishiga yo'l qo'yilmasligini inobatga oladi. Ushbu aspektda o'z faoliyatini amalga oshirishda O'zbekiston Respublikasining tabiatni asrash qonunchiligi, shuningdek, atrof-muhit va mustahkam rivojlanish sohasida xalqaro kelishuvlarda qabul qilingan normalar markazning o'z maqsadiga yetishishida ijobiy yordam beradi.

O'zbekiston Respublikasida ekoturizmning rivojlanishi bilan bog'liq bo'lgan ko'pgina muammolar bor. Jumladan, mahalliy aholini ekoturistik faoliyatga jalb qilish, malakali mutaxassislarning yetishmasligi, ko'pgina mamlakatlardagi potensial sayyohlarning Markaziy Osiyo mintaqasining ekoturistik noyob tabiiy-landshaft imkoniyatlaridan bexabarligidir. Ushbu va boshqa masalalarni yechish maqsadida ekoturizmning mustahkamligi va ustunligi to'g'risida mahalliy aholi (mahalla) bilan uchrashuvlar tashkil etilmoqda.

Tabiiy ekotizimda biogeotsenoz, biologik xilma-xillikni saqlash va tiklash, ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, suv ta'minoti, sanitar-gigiyenik va mehnat sharoitlarini yaxshilash, iqtisodiy ko'rsatkichlar, Ijobiy ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik o'zgarishlar jarayonida mamlakatda ekoturizmning rivojlanishi muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston Respublikasining ko'pgina mintaqalaridagi tajribalarning ko'rsatishicha, ekoturizm – ishchi o'rinlar sonini ko'paytirishga, tabiiy ekotizimlarni tiklash va

saqlashga ko'maklashuvchi ijobiy ekobiznesdir, bu esa, o'z navbatida, ekoturizmni Markaziy Osiyoda keng tarqatish zarurligini ko'rsatadi.

Ana shunday tashkilotlardan biri «O'zbekturizm» Milliy kom-paniyasi, Fridrix Eybert nomli Fond (GFR) va Xalqaro «Ekosan» fondi rahbarligida o'tkazilgan «Ekoturizm va Buyuk Ipak Yo'li» 1-Xalqaro konferensiyasi tavsiyalariga ko'ra tuzilgan «Ekosan-tur» markazidir. Markaz faoliyatining rivojlanishiga sayyohlik sohasining mutaxassisleri, O'zbekistonning va boshqa Markaziy Osiyo davlatlarining tabiatni asrash tashkilotlari, maslahatchilar jalb qilingan. Mintaqalardagi ekoturizm obyektlarida faoliyat yurituvchi biznes tuzilmalar va mahalliy hokimiyat organlari, shuningdek, joylardagi o'z-o'zini boshqarish organlari ham jalb etilgan.

Ekoturistik marshrutlarning marketing strategiyasi ishlab chiqilishi va rivojlanishida, markaz ekologik resurslarning yaxlitlikda saqlanishi majburiyligi va ushbu tabiiy resurslarni yemirilishiga yo'l qo'yilmasligini inobatga oladi. Ushbu aspektda o'z faoliyatini amalga oshirishda O'zbekiston Respublikasining tabiatni asrash qonunchiligi, shuningdek, atrof-muhit va mustahkam rivojlanish sohasida xalqaro kelishuvlarda qabul qilingan normalar markazning o'z maqsadiga yetishishida ijobiy yordam bermoqda.

Tabiiy ekotizimda biogeotsenoz, biologik xilma-xillikni saqlash va tiklash, ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, suv ta'minoti, sanitar-gigiyenik va mehnat sharoitlarini yaxshilash, iqtisodiy ko'rsatkichlar, mahalliy aholi daromadlarining o'sishi, aholi yashash manzillari obodligi yanada yaxshilanadi.

Ekoturistik faoliyatning natijalarini hisobga olib, ta'kidlash mumkinki, O'zbekistonda turizmning mustahkam rivojlanishida ekoturizm muhim faktor bo'lib hisoblanadi. Ekoturizm tabiatni asrash zarurligi, o'rmonlarni kesishni qisqartirish, buzilgan tabiiy ekotizimlarni tiklashda qatnashish borasida mahalliy aholi ongida burilish yasaydi. Ekoturizmning o'tkazayotgan tadbirlari aholining ekologik ma'lumotlarini sezilarli darajada kengaytirishga yordam berayapti va bu mintaqa aholisining ijtimoiy-iqtisodiy holatini yaxshilashga olib kelmoqda.

Insoniyat o'zining taraqqiyoti natijasida yashashi uchun sun'iy yashash muhitini yaratdi, ammo asl tabiatda yashash uning orzusidir, shu tufayli ham tabiatga talpinadi. Insonlarning tabiatga bo'lgan munosabati faqatgina tabiatni saqlash emas, balki butun sayyorani saqlash hisoblanadi. Insonlar tabiat bilan uyg'unlashib ketganda, tabiatni tushunganda ekoturizmni tashkil qilish lozim. Chunki ekoturizm insonlarga tabiatga boshqa ko'z bilan qarashni, uni saqlashni, tushunishni o'rgatadi.

Xalqaro turizmning mamlakatlarga qarab 20-60 foizini ekoturizm tashkil qiladi, bunday sayyohlarning ayrimlari yovvoyi florani, yana birlari faunani, okean va dengizlarni o'rganuvchilar bo'ladi. Ekoturizm o'zida xavfli vaziyatlarni ham, tinch dam olish muvozanatlarini ham yuzaga keltiradi. Sayohat davomida tabiatga insonlar mutlaqo zarar yetkazmasliklari zarur.

Ekoturizmning bir qator o'z qoidalari mavjud.

-Ekologik turizm odamlarning tabiatga bo'lgan mehr-muhabbatini namoyon qiladi va ular o'z xohishlarini ekosayohat orqali qondirishadi.

-Sayohat paytida sayyohlar asosan tirik tabiat hamda o'zlari o'rganayotgan hududlarning mahalliy an'analari va odatlari bilan tanishadilar.

-Ekoturizm hech qachon tabiatga va bioxilma-xillikka zarar yetkazmaydi va u tabiatni muhofaza qilishning usullaridan biri hisoblanadi.

-Ekoturizm natijasida tabiatni muhofaza qilish uchun sayyohlardan mablag' yig'ib, tabiatni muhofaza qilish maqsadlarida foydalanish mumkin, bunda ushbu tabiatni hamma kelib ko'rsin, deb avaylanadi, saqlanadi.

Xulosa

O'zbekistonda ham keyingi yillarda ekoturizmni shakllantirish borasida bir qator ishlar olib borilmoqda. Shuningdek Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Samarqanddagi servis institutining Turizm fakulteti bu sohada malakali mutaxassislar tayyorlamoqda. Respublikamizda mavjud tabiat yodgorliklarining barchasi hisobga olingan va ular noyob yodgorlik sifatida qo'riqlanib kelinadi.

O'zbekiston tabiatida ham ekoturizmni tashkil qilish va shakllantirish borasida samarali ishlarni olib borish hamda xalqaro turizmni rivojlantirish hozirgi davrning muhim vazifalaridan biri dip o'ylayman.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning "Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi Farmoni. 21-aprel 2017-yil, Toshkent.
2. Акимов Т.А., Кузмин А.П., Хаскин В.В. Экология. Природа человек техника. М.: ЮНИТИ ,2001.
3. В.И.Вернадский. Биосфера и ноосфера. – М., 1989.
4. Нестеров П. М., Нестеров А. П. Экономика природо-пользования и рынок. М.: "ЮНИТИ", 2001.
5. Новиковиков Ю.В. Экология, окружающая среда и человек. — М., 2003.3.3.
6. D.Yo.Yormatova. Ekologiya. –Т.: "Fan va texnologiya", 2012.
7. D.Yo.Yormatova. Ekologik monitoring. –Т.: "Fan va techno-logiya", 2011.
8. В.И.Коробкин, Л.В.Передельский. Экология для студентов.– Ростов-на-Дону: «Феникс», 2001.